

YEREL YÖNETİMLER ETİK VE PATRONAJ

LOCAL GOVERNMENT ETHICS AND PATRONAGE

*Levent FINDIKCI¹**Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi*

Özet: Halka en yakın ve demokratik bir yönetim birimi olma özelliği taşıyan yerel yönetimlerin en önemli görevi, vatandaşın beklentilerine uygun müşterek yerel hizmetleri sunmaktır. Seçim ile göreve gelen yerel yönetimlerin, bunlar içinde de özellikle belediyelerin, tekrar göreve gelmeleri yerel halkın memnuniyetini sağlamalarına bağlıdır. Yerel yönetimler, demokratik bir yönetim birimi olarak vatandaşların beklentilerine ve isteklerine uygun kamusal hizmetler sunarak vatandaşı memnun etmenin uğraşısı içerisindeyler. Halka en yakın hizmet birimi olan belediyelerin, halkın ihtiyaç ve isteklerine duyarlı davranmaları, halkın sürekli desteğini ve beğenisini kazanmaları belediye yönetimleri için önemli bir durumdur. Yerel yönetimlerde yapılan uygulamaların kamusal etik çerçevesinde, etik değerleri kapsayacak şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Günümüzde yerel yönetimlerdeki etik dışı davranışlar araştırmamızın temelini oluşturmaktadır. Bu etik dışı davranışlardan birisi de “patronaj” denilen uygulamadır. Kurumların performansının objektif olarak belirlenmesi; kaynakların etkin ve etkili biçimde gördüğü uygulamaların tespiti ve analizi, hedeflere ne ölçüde ulaşıldığının tespiti açısından çalışma önem arz etmektedir. Çalışmamızda etik, yolsuzluk ve türlerinden sonra patronaj hakkında bilgi paylaşımı yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Etik, Yerel Yönetim, Yolsuzluk, Patronaj

Abstract: The most important task of local governments, the closest to the citizens and the body of democratic governing is to provide common local services fitting the expectations of citizens. Local governments coming to work with selection, especially municipalities in these, to acquire again selection are depends on provide the satisfaction of the local people. Local governments, citizens' expectations and meet the requirements of a democratic government as a unit providing public services to satisfied citizens are in a pursuit. Public service unit of the nearest municipalities, sensitive to the needs and desires of the people to act, and the appreciation of the continued support of the public is an important condition to acquire the municipal governments. Local governments within the framework of the practices of public ethics, ethical values should be carried out to cover. Today, our research is the basis of non-ethical behavior of local governments. This is one of unethical behavior “patronage” the so-called practice. Objective determination of the performance of institutions, resources efficiently and effectively considers the identification and analysis of applications of the objectives is important to study the purposes of determining to what extent been achieved. In our study, ethics, corruption and patronage, about the types of information-sharing will be made later.

Keywords: Ethics, Local Government, Corruption, Patronage

¹ *Bu çalışma yazarın Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Bitirme Projesi referans alınarak hazırlanmıştır.*

GİRİŞ

Patronaj literatürde farklı kavramlar ve anlamlar ile ifade edilmektedir. Özellikle siyasi ve politik süreç içerisinde sıkça kullanılan kelime anlam içeriği olarak da farklılıklar göstermektedir.

“Politik süreç içerisinde iktidar gücüne sahip parti ya da yönetim mekanizması göreve geldiği andan itibaren; kamu kurum ve kuruluşlarında yetki bakımından üst düzeyde bulunan çalışanların yöneticilerin görevden alınarak, bu görevlere siyasi yandaşları, ideoloji, nepotizm-kronizm gibi faktörler esas alınarak yapılan atamaların gerçekleştirilmesine (patronaj) denir” (Aktan, 2001: 1-19).

Yukarıdaki tanımdan da anlaşıldığı gibi siyasi ve politik otoritenin kendine yakın gördüğü, hakimiyet ve hüküm süreceği kamu kurum ve kuruluşlarında yetki sahibi “yönetici” kademesinin nepotizm-kronizm faktörlerinin temel alınmak koşuluyla uygulanmasına patronaj denmektedir.

Nepotizmin temelinde kayırmacılık, kartel, aynı fikir ve düşüncenin hâkim egemen olduğu bir yapı söz konusudur. Başarı, kabiliyet, eğitim, beceri ve hakkaniyet gibi unsurlar bu yaklaşımın temelinde görülmez. Burada en önemli faktör aynı düşünce yapısı içerisinde ortak hareket etmek ve tek bir amaca hizmet etmek gayreti söz konusudur. Bu kavramın bir diğer adının literatürdeki ismi ise “Akraba, yandaş kayırmacılığıdır”. Yine bu kavramın literatür tanımlarına baktığımızda geleneksel bir toplum anlayışına yönelik uygulamalara işaret ettiği görülmektedir.

“Nepotizm; belirlenen amaç ve hedeflere en etkin ve sorunsuz şekilde ulaşmayı kolaylaştıran, akraba, eş, dost ve aynı fikir ile düşünceye sahip

bireylerin ortak hareket etmesini sağlayan amaçlar bütünüdür” (Robertson, 1982: 1-9).

Tollison’a göre nepotizm aynı düşünce ve yapıya sahip grupların kendi çıkar ve menfaatlerinin ön planda tutularak sağlanan faydadır. Hiçbir bereci, kabiliyet ve eğitim kalitesine sahip olmayan örgütün amaç ve beklentilerinin karşılanmasına yönelik hizmet eden kişilerin iktidar yetkisine sahip otoritenin yetki ve gücüyle yönetimime getirilmesidir. (Tollison, 1982: 575-576).

Patronaj kavramının en anlamlı tanımını yapmak istersek; iktidar gücünün ya da yönetim gücünün yaptığı yanlışlar, hata ve olumsuzlukların bertaraf edilmesinde sorun yaşanmaması için kendi yandaşlarının yanında olmasını sağlamaktır. Bir diğer taraftan baktığımızda ise aynı düşünce ve beklentilere hizmet eden örgüt üyelerinin yönetim noktasında kadrolaşması olarak da tanımlanabilmektedir.

Eş ve dost kayırmacılığı onların çıkar ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin ortaya atılan “kronizm” ise mevcut otoritenin ya da iktidarın destekçilerine kamu tarafından sağlanan imkan ve olanakların tümünü kapsamaktadır. Burada en önemli husus ise kamunun imkan ve olanaklarının iktidar yandaşları “Eş-Dost” tarafına sorunsuz ve kolay şekilde fayda sağlamasına imkan ve olanakların tam olarak açılmasıdır.

Nepotizm ile kronizm arasındaki fark birisinde kendi düşünce ve amaçlarının kamusal yetkilerle donatılması ile uygulamaya iktidar olması iken; diğerinde kendi düşünce yapısına sahip destekçi ve kayırmacı olan yandaşlarının kamu imkan ve olanaklarının onlar adına kullanımına imkan ve olanak sağlamasıdır. Yine kronizm kavramına

yapılan literatür çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmalarda kavrama ilişkin çok farklı tanımlar yapılmıştır.

“Etik olarak olması gereken eşitlik, yeterlilik (Liyakat) sahibi olması gerekirken, eş dost ve akrabaların ilişki içerisindeki esas teşkil eden kurallar dikkate alınarak kayırmacılık, çıkarıcılık ve menfaat sağlanmasına yönelik yapılan uygulamaların tümüdür” (Kuzu, 1987: 1-11).

Günümüzde birçok kamu kurum ve kuruluşunda eş dost kayırmacılığının ciddi boyutta olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle kamudan özel sektöre sağlanan iş imkânları ve ihalelerde bu durum çok sıklıkla karşılaştığımız çıkmaktadır. Kamu ihtiyacı gereği alınması gereken hizmet, ürün ve malzeme temininde bu durum çok sık rastlanan olaydır. Burada dikkat çeken husus ise, toplumsal fayda ve menfaatlerin göz ardı edilmesi, iktidar gücü yandaşlarının menfaat ve çıkarları dikkate alınmasıdır. Aynı toprak parçası üzerinde yaşayan, fakat farklı düşünce ve inanışa sahip ülke bireylerinin hak ve hukuku göz ardı edilerek, iktidar gücünün yanında yer alan kurum ve bireylerin menfaat ile çıkarlarının ön planda tutulmasıdır. Sosyal devlet anlayışına ters düşen bu durum, toplumsal yozlaşma, adaletsizlik ve en önemlisi toplum bireyleri arasında yaşanan kargaşanın ortaya çıkmasına neden oluşturmaktadır.

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşıldığı gibi patronaj kavramı kısaca etik olmayan kamusal alandaki imkân ve olanakların eş dost ilişkisi temel alınarak gerçekleştirilen uygulamaların tamamını içine almaktadır.

Bu çalışmada patronaj kavramının yerel yönetimlerde uygulanmasına ilişkin değerler bütünü ele

alınarak, literatür çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmada özellikle olması gereken hakkaniyet ve adalet kavramlarının bertaraf edilerek, çıkarıcılık, kayırmacılık, menfaat, görüş ve aynı inançların hâkim sürdüğü olumsuzluklar üzerinde durulmuştur.

Çalışmada yöntem olarak patronaj kavramının literatür açısından değerlendirilerek tartışma sonuç şeklinde sonuca gidilmesidir. Yapılan literatür araştırmasında patronaj kavramının yerel yönetimler üzerindeki uygulamalarına ilişkin çalışmalar dikkate alınmış, fakat genel olarak kamu kurum ve kuruluşlarında gerçekleştirilen uygulamalara da değinilmiştir.

Etik değerler çerçevesinde yine literatür taraması yapılarak patronaj kavramı karşılaştırılarak olumlu ya da olumsuz yönlerine de değinilmiştir.

1.ETİK

İlgili literatür incelendiğinde bugüne kadar konu ile ilgili birçok tanım yapıldığı görülmektedir. Etik sözcüğü Yunanca “karakter” anlamına gelen “Ethos” sözcüğünden türetilmiştir. Etik, doğruyu, yanlısı, iyiyi, ya da kötüyü tanımlamaya çalışan bir kavramdır. Günümüzdeki anlamı, geçmiş, bugün ve geleceğe ilişkin doğru ve yanlış ölçülerin anlatımıdır. İnsanların töresel ve ahlaksal ilişkilerini, davranış biçimlerini ve görüşlerini araştırın bir felsefe dalıdır. Başka bir ifade ile etik; her şeyden önce istenilecek bir yaşamın araştırılmasıdır(Yatkın,2008).

Etik, ahlaki davranış, eylem ve yargıları ilgilendiren bir konu olarak felsefe ve bilimin önemli bir parçası ve sistematik bir çalışma alanı olmuştur. Ahlak yanlış-doğru, iyi-kötü, erdem ve kusur ile davranışları ve davranışların sonuçlarını değerlendiren ile ilgilidir. Ahlak felsefesi ya da etik,

ahlaki konu edinen felsefe dalıdır. Kullanılan ahlak terimlerini ve ahlaki yargıların statüsünü analiz eden etik, takınılan ahlaki tutumların ardında yatan yargıları ele alır (Aydın,2012).

Toplumsal düzenin temelini oluşturan kuralların oluşumunda önemli ve belirleyici bir unsur olan etik, neyin yapıp yapılmayacağı, neyin istenip istenmeyeceğinin ya da neye sahip olunup olunamayacağına ortaya konulmasıdır. İyinin yolunda gidilmesi için gerçekten neyin yapılması gerektiğini yalnızca etik söyleyebilir. İdeal anlamda etik, evrensel olarak doğru davranışı tanımlayan bir hukuk kodudur: bu bütün insanlar için iyiyi kötüden ayıran bir koddur (Özmen,2008).

Etik günümüzün önemli konulardan biridir. Etik ve ahlak kavramları tamamen aynı olarak algılanmakta, birbirlerinden kesin olarak ayrılmamaktadır. Her iki kavramın günlük konuşma dilindeki anlamları ile bilim ve felsefe çalışmalarındaki anlamlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak, belli toplumsal alanlarda beklenen, talep edilen eylem ve davranışlar ‘ahlak ‘ kavramı ile karşılanırken, beklenen ve talep edilenlerin dışındakiler ‘ahlak dışı ‘ olarak görülmektedir(Dursun,2005).

Etiğin tanımı konusunda ortak bir ifade oluşturmak birçok bilim adamı için zor olmuştur. Günümüzde literatürde etiğe dair çeşitli tanımların yapıldığı görülmektedir. Bir grup görüş etiği, ‘bir bireyin izlemesi gereken ahlaki standartlar ve kurallar’ biçiminde ele alırken, daha sonra etik, ‘bireylerin doğru olarak nasıl davranacağını açıklayan ve tanımlayan ilkeler, değerler ve standartlar sistemi’ şeklinde ifade edilmiştir(Köprü,2007).

Kurumların sosyal sorumluluğuyla, kurum faaliyetlerinin toplumun etiksel, yasal, kamusal ve ticari

beklentilerini karşılayan ve hatta bu beklentileri aşacak şekilde yerine getirilmesini öngören bir yaklaşım ifade edilir. Bu yaklaşıma göre kurumlar, kararlarını etik değerler çerçevesinde; insanların, toplumun, çevrenin beklentilerine ve yasal yükümlülüklerle uygun şekilde almak zorundadırlar. Kurumların bu sorumluluğu, tepe yönetimi tarafından desteklenen, teşvik edilen, karar alma ve iş faaliyetlerini yerine getirmek için gereksinim duyulan geniş kapsamlı politikaları, faaliyetleri ve programları da içerir (Yüksel vd.2012).

Kamu görevlilerinin istenilen davranışlara uymaması gibi durumlarda, yasalar çerçevesinde soruşturma, disiplin gibi yaptırımlara başvurulur. Temel etik değerler dizisi ve davranış kuralları gibi etik altyapısı genelde mevzuata dahil edilmiştir. Temel değerlerin ihlal edilmesi durumunda ise cezai yaptırımlar uygulanır. Örnek olarak, OECD ülkelerinde, kamu görevlilerinin etkin karışıkları yolsuzluk gibi durumlarda ceza kanunları uygulanmaktadır. Ayrıca, doğrudan veya dolaylı olarak karışılan yolsuzluklar da ceza kanunlarına girmektedir. Karar vermede tarafsızlık kamuoyunun güvenine sahip olmak Kamu Yönetiminin en temel değerlerinden biri haline gelmiştir(OECD,2000).

Kamu yönetiminde etik dışı faaliyetler, hukuk sistemine ve devlete olan güveni azaltmaktadır. Böyle bir durumda, bireyler, kuralları tanımamaktadır. Kamu yönetiminde etiğin en önemli özelliklerinden birisi, sosyal sorumluluk bilincini içermesidir. Bu durumda, topluma karşı sorumluluk gerekir. Kamu görevlileri, topluma karşı sorumluluk bilinci içerisinde görevlerini gerçekleştirirler. Etik bilincinin devlet yönetiminde var olması, bir siyasal sistemin iyi işleyişinin de göstergesidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik,

sosyal ve siyasi sitemlerinin gelişmesini sağlamak için etik standartların yerleşmiş olması gerekir. Kamu yönetiminde etik dışı faaliyetler, ülkenin kalkınmasına da olumsuz etkilerde bulunacaktır. Kamu yönetiminin görevlerini verimli olarak yapabilmesi için, etik davranış ilkelerine bağlılık gerekir. Kamu yatırımlarındaki etik dışı faaliyetler, büyümeyi olumsuz yönde etkiler. Belirli bir proje, yapılan analizlerin sonucuna göre değil, bazı çıkar guruplarının ve kamu görevlisinin çıkarına hizmet edecek şekilde onaylandığında, yatırımların verimliliği de etkilenir. Bu da sonuçta büyüme oranını etkiler. Kamu yönetiminde etik dışı faaliyetler mevcutsa, altyapı ve hizmetler için ayrılan kamu kaynakları da etkin şekilde kullanılamaz. Bu durumda, altyapı ve hizmetlerin kalitesi de düşük olacaktır. Kamu yönetiminde etik dışı davranışların yerli ve yabancı yatırımcıların yatırım kararları üzerinde ciddi olarak etkileri vardır. Etik dışı davranışların olduğu yerde, yolsuzluk da olacaktır. Yatırımcılar, etik dışı faaliyetlerin çok olduğu ülkelerde yatırım yapmak istemez. Kamu yönetiminde etik dışı faaliyetlerin olduğu ülkelerde, bürokratik işlemler yavaştır, her türlü işlem daha yavaş ilerler. Etik dışı faaliyetler, devlete olan güveni olumsuz yönde etkiler, sosyal ve ekonomik kurumların verimli bir şekilde çalışmasını engeller, kaynak dağılımını olumsuz yönde etkiler.

2.YÖNETİM ETİĞİ İLKELERİ

Kamu yönetiminde ve ekonomisinde reform çalışmalarının paralelinde yürütülen “etik” konusu uluslararası kuruluşlarca da sahiplenilmiş ve bu konuda gerek kurumsal ve gerekse pratikte bazı düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda(Altay);

- Birleşmiş Milletler-Kamu Görevlileri için Uluslararası Davranış Kuralları
- Avrupa Konseyi-Kamu Görevlileri için Model Etik Davranış Kodu Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO)
- Uluslararası Saydamlık Örgütü
- OECD Etik Raporu’ndan söz etmek mümkündür.

Etik ilkeler, iyi ve kötü unsurları birbirinden ayırmaya yarayan, karmaşık insan ve toplum ilişkilerinden ortaya çıkan unsurlardır. Her meslek gurubu için ortak olan, ancak yönetimde de uyulması gereken yönetim etiği ilkeleri aşağıdaki gibidir (Baydar,2005):

2.1.Eşitlik

Adalet, eşit toplumsal şartlar ve imkanlar temelinde, tüm insanların özgürce ve çok yönlü olarak gelişmesini, herkese temel eşit hak ve ödevler tanınmasını, kişinin erdemlerinin toplumca ve toplumun tüm üyelerince güvence altına alınmasını öngören bir etik ve hukuk ilkesi olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak eşitler arasındaki eşitliği, örgütsel açıdan ise çalışanların örgüte katkıları oranında haklarını, kurallarını aykırılıkları oranında cezalandırılmalarını öngörmektedir(Başaran,1992). Eşitlik ise, yararların, sıkıntıların, hizmetlerin dağıtılmasında uygulanacak sınırların belirlenmesini içeren, dürüstlük ve adalet kavramları ile bütünleşmiş bir ilke olma özelliğini taşımaktadır(Aydın,2012).

2.2.Açıklık

Kamu yönetiminin geleneksel özelliklerinden birisinin yönetimde gizlilik, bilgi ve belgeleri paylaşmada isteksizlik olduğu bilinmektedir. Weber çok önceden bürokrasilerin bu eğilimini keşfetmiş

ve bütün bürokrasilerin, bilgilerini ve niyetlerini gizli tutarak, meslektan yetişmiş olanların üstünlüğünü artırmaya çalıştığını, bürokratik yönetimin her zaman için “gizli oturumlar” yönetimi olmak eğiliminin bulunduğunu ve bilgisini ve eylemlerini eleştirel gözlerden olabildiğince saklamaya özen gösterdiğini ifade etmiştir Ancak, başta iletişim ve haberleşme olmak üzere, teknolojinin gelişmesi, bilgi toplumu olan günümüzde bilginin stratejik bir konuma ulaşması, halkın eğitim seviyesinin yükselmesi sonucu, Weberyen bürokrasi anlayışına yönelik eleştiriler artmıştır. Kamu yönetiminde kapalı ve hiyerarşik bir yönetim şeklinden, katılımcı ve şeffaf bir düzene geçiş zorunlu olmuştur. Kavramsal olarak değerlendirildiğinde gizlilik, bilgi ve belgeler, verilerin açıklanmamasını ifade ederken, açıklık kavramı, saklanan şeylerin bilinmesini anlatmak için kullanılır. Yönetim biliminde açıklık, ‘ idari açıklık, ‘yönetimde şeffaflık gibi kavramlarla açıklanmaktadır(Eken,1994).

Tüm yaşam ve bireylerin gerçekler üzerine kurulmasını gerektiren doğruluk, gerçeklerin bireyin kendi duygu, düşünce, inanç ve yararları doğrultusunda değiştirilmemesini gerektirmekte ve ahlaklı davranışın temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir(Aydın,2012). Kamu yönetiminde gizlilikten uzaklaşılması ve yönetimin işleyişini iyileştirmek, halkla ilişkileri yumuşatmak, yönetime demokratik bir nitelik kazandırmak amacına dönük olarak açıklık ihtiyacının belirmesi, biri devletin müdahaleci politikalarındaki artış, diğeri eğitim ve kültür düzeyindeki değişimler olmak üzere başlıca iki nedene dayandırılmaktadır. Ayrıca, yönetimde gizliliğin, kamu görevlilerinin tutum ve davranışları ile geleneklerinden ziyade, yasal düzenlemelerden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Yönetimde açıklık düşüncesi ev uygulamaları,

özellikle 1960’lı yıllardan itibaren hızla gelişmeye başlamıştır. Eğitim düzeyi ve teknolojik alanda yaşanan gelişmelerle birlikte, yönetimde açıklık anlayışı gelişmeye başlamış, kamu yönetiminin halka karşı sorumlu olması ve hesap vermesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu durum, hem kamusal hem de bireysel güvenlik açısından bir ihtiyaç olarak nitelenen gizlilik anlayışından uzaklaşılması, halkın yönetimi denetlediği ve hesap sorabilmekle birlikte, bilgi edinme hakkının da doğmasına sebep olmuştur. Bu konuda, A.B.D. İsveç gibi ülkeler belirli bir düzeye ulaşmışlar, fakat gelişmekte olan ülkelerde istenen düzeye ulaşıldığını söylemek zordur(Eken,1994). Gelişmekte olan ülkelerde uygulamaya ilişkin temel sorun, bu ülkeler için yönetimde açıklığın uluslararası kuruluşlar tarafından adeta bir şart olarak öne sürülmesidir. Farklı yönetim kültürlerine ve sosyo-ekonomik gelişme düzeylerine sahip olan ülkelerde yönetimde açıklık uygulamalarının önemi ancak geniş zamanda ve tecrübelerle birlikte kazanılmaktadır.

2.3.Tarafsızlık

Tarafsızlık, insanın bireyleri veya nesnelere oldukları gibi görebilme ve bu görüntüyü bireysel istek ve korkuları ile oluşturduğu görüntülerden ayırabilme yetisidir. Bir kamu görevlisi olarak yöneticilerin, vatandaşlara veya astlarıyla olan ilişkilerinde yansız davranmak ve hizmet sunmak yükümlülüğü bulunmaktadır. Yöneticilerin astlarına karşı taraflı davranması, çalışanların yöneticileriyle olan ilişkilerinde kapalı bir tavır almalarına ve adalet ve güven duygularının zedelenmesine neden olabilir(Aydın,2012).

2.4.Hesap Verebilirlik

Hesap verebilirlik veya hesap verme sorumluluğu kavramı daha çok mali açıdan öne çıksa da, özen-

de etik bir içeriği barındırmaktadır. Avustralya, İngiltere, Kanada gibi ülkelerde etik davranış ilkeleri arasında ağırlıklı yerini korumaktadır. Ülkemizde, Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması hakkındaki kanunda, hesap verebilirlik şeklinde ifade edilen ilke, Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri Hakkındaki Yönetmelikte ‘yöneticilerin hesap verme sorumluluğu ‘ olarak yer almıştır(Kesim,2005).

Yönetim fonksiyonlarının halkla birlikte ve halk adına yürütüldüğü ve yöneticilere eylemlerinin hesabını verme yükümlülüğü getiren modern yönetim anlayışına göre ise, hesap verme sorumluluğu, kendilerine yetki verenlerin ve kaynak tahsis edilenlerin bu yetki ve kaynakları ne kadar iyi kullandıklarını sergileme, raporlama sorumluluğu olarak anlaşılmaktadır. Eylemlerinden dolayı rapor vermesi gereken kurum veya kişi, iyi performansından dolayı ödüllendirilir veya yetersiz performansının sonuçlarına katlanır. Böylece hesap verebilirlik, başarı ve hizmeti göstermenin bir fırsatı olarak kabul edilmekte ve sonuç odaklı ve şeffaf bir yönetim kültürünün yaratılmasında ve geniş anlamıyla hükümetler ve vatandaşlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde olumlu bir itici güç olarak değerlendirilmektedir.

3.BAZI ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR

Günümüzde yerel yönetimlerde etik dışı davranışların görünmeyen yönü çoğunlukla ahlâk ile ilişkilendirilmektedir. Burada etik, bir sosyal bilim dalı olarak toplum içerisinde oluşmuş örf ve adetlerin, değer yargılarının, normların ve kuralların oluşturduğu sistemin bütününcü incelerken, ahlâk ise bireyin toplumsal hayatta uyduğu ve uyma gereği duyduğu kurallar bütünü olarak ortaya çıkmaktadır. Etik, ahlâk üzerine düşünebilme

etkinliği iken, ahlâkın olgusal ve tarihsel olarak yaşanması söz konusudur. Etik, bu olguya yönelik felsefi disiplinin adıdır. Ahlâk ise, gelenek, adet, alışkanlıklar içerisinde yapılması ya da uyulması toplumca arzu edilen ve beğenilen hareketlerden çok daha fazla yaptırım gücü olan, uyulmadığı ya da uygulanmadığı zaman toplum tarafından, sosyal olarak cezalandırılan davranışlar ya da normlardır. Ahlak nasıl davranılmasına ilişkin yazılı olmayan standartları içerirken, etik ise daha soyut kavramlara dayalıdır. Bu kavramlardan neler çıkarılabileceği üzerinde yoğunlaşır. Ahlâk kavramında aynı eylem için farklı gruplarda farklı değerlendirmeler içermesi hatta aynı grupta bile zamandan zamana farklı yorumlara yer verilmesi söz konusudur(Özer,2012). Aydın(2012) çalışmasında etik dışı davranışları aşağıdaki gibi sıralamıştır. Bunlara kısaca değinelim;

1.Ayrımcılık: Ayrımcılık, önyargılı tutumlarla davranmaktır. Önyargı bir duygu, ayrımcılık ise eylemdir. Bir grup insana karşı, adaletsiz ve zarar verecek biçimdeki her türlü davranış, ayrımcılık olarak tanımlanır. Genellikle ayrımcılık iki türde ortaya çıkmaktadır. Birinci tür ayrımcılık, “açık ayrımcılık; ikinci tür ayrımcılık ise “kurumsal ayrımcılık” olarak adlandırılabilir.

2. Kayırma: Para ya da mal gibi ekonomik güçler yerine aile-akrabalık bağları gibi maddesel olmayan etkileme araçlarının kullanılarak, kamu görevlilerinin yetkilerini bazı kişilere kamu işlemlerinde ayrıcalık sağlamak amacıyla kullanmalarına kayırma denir. Burada kamu görevlisi, ruhsal-duygusal nitelikteki geleneksel bağlılıkları ve yükümlülüklerle yakın çevresine ya da yakın çevresi veya üzerinde nüfuzu olan

başkalarının etkisi ile birtakım kişilere ayrıcalıklı davranmaktadır.

3. Rüşvet: Kamu görevlilerinin para, mal, hediye gibi birtakım maddesel çıkarlar karşılığında bunu sağlayan kişi ya da kümelerle ayrıcalıklı bir kamu işlemi ile çıkar sağlaması rüşvet olarak tanımlanır.

4. Psikolojik yıldırma (Mobbing): Gücü elinde bulunduran kişinin ya da grubun, diğerlerine psikolojik yollardan, uzun süreli sistematik baskı uygulamasıdır. Kişiyi iş yaşamından dışlamak amacıyla kasıtlı olarak yapılır. Kişinin saygısız ve zararlı bir davranışın hedefi olmasıyla başlar. İma ve alayla, karşısındakinin toplumsal itibarını düşürmeye yönelik saldırgan bir ortam yaratarak kişiyi işten ayrılmaya zorlar. Bu tür duygusal saldırılar, aynı düzeyde yaşananlar arasında yaşanabileceği gibi ast ve üst arasında da görülebilir.

5. İhmal: Türk Ceza Yasası'nın 230. maddesine göre İhmal, hangi nedenle olursa olsun görevin savsaklanması ve geciktirilmesi veya üst tarafından verilen buyrukların geçerli bir neden olmadan yapılmaması olarak tanımlanabilir.

6.Sömürü (istismar): Sömürü, insan ya da nesnelere adaletsiz kullanımını ve çıkar sağlama amacına yöneliktir. Sömürü, insanın başka insanları kendi amaçları için bir araç olarak kullanması ve kaynakların adaletsiz kullanımını niteler. Sömürünün çeşitli türleri vardır. (1) Sömürücü, sömürülen kişiyi zorlayabilir ya da aldatarak kullanabilir. (2) Sömürülen kişi, yapılan eylemlere gönüllü olarak rıza gösterebilir. (3) Sömürülen kişinin amacı, çıkar sağlamak ve kazancını güvenceye almaktır. Ancak bu durum sömürülen kişinin (a) aleyhine olabilir, (b) ne aleyhine ne de yararına olabilir, (c) eylemlerden yarar sağlayabilir ancak

bu yarar sömürülenin yararından daha azdır. (4) Genellikle sömürülen birey, kendisine haksızlık yapılan bireydir.

7.Bencillik: Bencillik, insanların başkalarının yararını düşünmeden; kimi kez onlara zarar vererek; davranışlarını yalnız kendi gereksinimlerini giderecek, kendine çıkar sağlayacak biçimde yönlendirmesidir.

8. Yolsuzluk: En genel anlamıyla yolsuzluk, bir çıkar karşılığında, kamu yetkilerinin yasa dışı kullanımı olarak tanımlanabilir. Burada sağlanması amaçlanan kazançlar maddi ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olabilir. Patronajda günümüzde yolsuzluk çeşitleri arasında yer almaktadır. Çalışmamızın amacı gereği patronaj hakkında bilgiye ilerleyen kısımda yer verilecektir.

9. Şiddet-Baskı-Saldırganlık: Şiddet sözcüğü, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı nitelendirir. Saldırgan davranışlar, kaba kuvvet, beden gücünün kötüye kullanılması, yakan, yıkan, yok eden eylemler şiddetin kapsamındadır. İnsanda saldırgan davranışlar kalıplaşmış olup, kızgınlık ve öfke durumunu dışa yansıtan yüz ifadelerinden ya da bir sözcükten, doğayı, canlıyı yakan, yıkan, yok eden şiddet eylemlerine kadar yayılabilir.

10. İş İlişkilerine Politika Karıştırma: Her kamu görevlisi gibi, yöneticinin de tarafsız davranması ve tarafsız hizmet sunması gereklidir. Yöneticinin politığe olması durumunda, kurum bir politik kurum olarak görülecek ve öyle davranış görecektir. Böylece, kamu görevlileri kurumla ilgili sorunlarının çözümünde ve beklentilerinin karşılanmasında yöneticiden çok politikacıyı aracı

olarak görecekler ve birçok sorunlarını politikacıya götüreceklendir.

11. Hakaret ve Küfür: Sözlü taciz olarak değerlendirilebilecek olan hakaret ve küfür, sözel bir şiddet gösterisidir ve tüm şiddet gösterileri gibi, saldırganlık içerir. Köknel'e göre hakaret ve küfür, basmakalıp sözcüklerle başkalarının kişiliğine saldırıdır. Başkalarına küfür ya da hakaret ederek saldıran insanlar, onların kişiliğini küçültüp, örseleyerek kendi bencil kişiliklerini yücelttiklerine inanırlar.

12. Bedensel ve Cinsel Taciz: Bedensel taciz, şiddetin bir ürünüdür. En sık karşılaşılan bedensel taciz türü ise dayaktır. Cinsel taciz ise, çocuğa, gence, kadına söz atma, el, kol hareketi yapmakla başlayan, ırza geçmeye kadar varan geniş bir yelpaze içinde yer alır.

13. Görev ve Yetkinin Kötüye Kullanımı: Bir makam adına elde edilmiş olan yetkiler kamu görevlilerince kötüye kullanılamaz. Kurum açısından yetkinin kötüye kullanımı, yetkinin, veriliş amacından başka bir amaç için kullanılmasıdır. Yetkisini kötüye kullanan bir görevlinin, bu yetkiyle yapılacak işleri bir yana bırakarak, kendine ya da başkalarına çıkar sağlar, başkalarına ya da kuruma zarar verirse yetkisini kötüye kullanıyor demektir.

14. Dedikodu: Genel olarak dedikodu, gerçek olup olmadığı bilinmeden başkalarına karaçalmak, insanları kötülemek, kınamak, suçlamak amacıyla yapılan konuşmalardır.

15. Zimmet: Kamu görevlisinin para ya da mal niteliği taşıyan kamusal bir kaynağı, yasalara aykırı olarak kişisel kullanımı için harcaması ya da kullanması olarak tanımlanabilir. Zimmetin bir

yolsuzluk türü olmasına karşın rüşvetten farkı, bir takas süreci olmaması, yani alıcı ve verici olmaması, ancak personelin kamu kaynaklarını tek taraflı olarak kişisel kullanımına geçirmesidir.

Günümüzde yerel yönetimlerde etik dışı davranışlar sosyal ahlâk ve sosyal sorumluluk gereği yönetimlerin insanlar için olduğu gerçeğinin de ötelenmesine yol açmıştır. Modern yönetim anlayışında devlet ve yöneticiler, hem merkezi hem de yerel yönetimler olarak, sosyal ahlâk ve sorumluluklarının gereği olarak hizmet isteyen değil hizmet götüren durumda olmalıdırlar. Yerel yönetimlerdeki sosyal sorumluluk bilincini geliştirmenin ve sosyal ahlâk problemlerini önlemenin yolu, sosyal ahlâk ve sorumluluk bilinci açısından toplumsal eğitimden geçmektedir. Bu şekilde, toplumda sosyal sorumluluk ve etik standartların geliştirilmesi, yöneticilere uygulamalarının sapma seviyesini de gösterebilecektir(Özer,2012).

Son yıllarda yerel yönetimlerde bir başka ahlâki sorumluluk alanı olarak ekonomik konular oldukça ön plana çıkmıştır. Yerel yönetim hizmetlerinin sunulmasında ve bu hizmetlerle ilgili tedarik işlemleri sırasında ekonomik ilişkilerden kaçınmak mümkün olmadığından, yerel yönetimlerde de ekonomik ilişkilerden kaynaklanan ahlâki problemler söz konusu olabilmektedir. Yerel yönetimlerde ekonomik ahlâkla ilgili problemlerin belli başlıları; ekonomik verimliliğe dikkat etmeme, piyasa düzenini koruyamama, çarşı denetimini sağlayamama, haksız rekabeti önleyememe vb. olarak sıralanabilir. Dünyada ekonomik alanda yaşanan krizlerin yaygınlaşması, ekonomik konuların günlük yaşamda ön plana çıkmasına ve toplumlarda etik alanda yozlaşmanın hız kazanmasına yol açmıştır(Özer,2012).

4. YOLSUZLUK VE TÜRLERİ

Yozlaşma; genel anlamda devlet sistemindeki bozukluğun yani kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili menfaat sağlamalarını ve her türlü ayrıcalıklı işlem yapmalarını ve özellikle kamu görevlerine yapılan atamalardaki kayırmacılık, haksızlık ve yanlış uygulamaları ifade etmektedir. Ayrıca literatürde “Yozlaşma” kavramının karşılığı olarak bazı durumlarda “Yolsuzluk” ya da “Rüşvet ve Yolsuzluk” gibi kavramlar da kullanıldığı görülmektedir. Ancak yozlaşma kavramının ifade ettiği anlam “Yolsuzluk” veya “Yolsuzluk ve Rüşvet” kavramlarının ifade ettiği anlamdan daha geniş olup onları da içine almaktadır. “Yolsuzluk” terimi; maddesel kazanç için (örneğin rüşvet), ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak (örneğin kayırma) kamusal yetkinin yasadışı kullanımını içeren davranış ve eylemleri kapsamaktadır (Çevikbaş,2006).

Yolsuzluk, siyasal nitelikli yozlaşmaların birkaç türüne (başlıca; rüşvet, zimmet ve adam kayırmacılık) verilen bir isimdir. “Siyasal yozlaşma” ise, yolsuzluğun ifade ettiği anlamdan daha geniş bir anlama sahiptir. Bir başka ifadeyle “siyasal yozlaşma”, yolsuzluğu da içeren şemsiye bir kavramdır. En geniş anlamda, siyasal karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, bürokratlar, çıkar ve baskı grupları) “özel çıkar” sağlama gayesiyle toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmalarına “siyasal yozlaşma” adı verilir(Güntürkün,2008).

Yolsuzluk kavramı genellikle, rüşvet, zimmet ve adam kayırmacılık gibi davranış ve eylemlerin tümünü ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bazen, sadece rüşvet kavramı yerine yolsuzluk

kavramı kullanılmaktadır. Berkman, yolsuzluk kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Yolsuzluk terimi, maddesel kazanç için (örneğin, rüşvet) ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak (örneğin, kayırma) kamusal yetkinin yasadışı kullanımını içeren davranış ve eylemleri kapsamaktadır. İngilizce’de “corruption” sözcüğü yaklaşık olarak bu anlamdadır.” (Aktan,2001).

Etik dışı davranışların görünen yönü son yıllarda sık sık karşılaştığımız yozlaşma kavramının unsurlarında kendisini göstermektedir. Sözlük anlamıyla yozlaşmak, canlı ve cansız bir sistemin bazı kurucu özelliklerini kaybetmesi veya bazı alt sistemlerin işlevlerini kaybetmesi sonucu, kuruluş kodunun dışında davranması veya işlevinin farklılaşması olarak tanımlanabilir. Bu durumun bireyin yozlaşması, toplumun yozlaşması, kültürel ve manevi yozlaşma, fiziki yozlaşma gibi türleri bulunmaktadır(Özer,2012).

Yolsuzluğun sadece Türkiye’de değil tüm dünya ülkelerinin kronikleşen sorunu olduğunu ortaya koyan bir çalışmada TIGCB örgütü tarafından açıklanan 2004 Global Yolsuzluk Barometresi ilk kez kutlanan BM Yolsuzlukla Mücadele Günü’nde (9 Aralık 2004) açıklanmıştır. 62 ülke halkına ülkelerindeki yolsuzluklar hakkındaki düşüncelerinin sorulduğu bu araştırmaya göre, yolsuzluk ve rüşvetin yaygın olduğu kurumların başında, siyasi partiler gelmektedir. Araştırmaya katılan 62 ülkenin 36’sında siyasal partiler yolsuzluk ve rüşvet konusunda ilk sırada yer almıştır. Siyasi partileri sırasıyla parlamento, polis teşkilatı, adalet ve vergi sistemiyle özel sektör izlemektedir. Rüşvetin en az görüldüğü alanlar ise ordu ve dini kurumlardır. Aşağıdaki tabloda bu kurumların sıralaması görülmektedir.

Bu tabloda kurumlar ve sektörler 1 ile 5 arasında bir değerle değerlendirilmiştir. 1 hiç yolsuzluğun olmadığını göstermekte iken 5 yolsuzluğun en yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu tabloda

karşılaştırma yapabilmek amacıyla Türkiye'nin verdiği cevaplar da toplam cevaplarla birlikte verilmiştir(Durna ve Patoğlu).

Tablo 1: Yolsuzluğun en çok karıştığı düşünülen kurum ve sektörler

KURUM VE SEKTÖRLER	YOLSUZLUK DEĞERİ	Türkiye'nin Ankete Verdiği Değerler
Siyasi partiler	4.0	4.0
Parlamento/Yasama	3.7	3.8
Adalet sistemi/Yargı	3.6	3.9
Polis	3.6	4.0
İş Dünyası/Özel Sektör	3.4	4.1
Vergi İdareleri	3.4	4.2
Gümrükler	3.3	4.1
Medya	3.3	3.8
Sağlık Hizmetleri	3.3	4.1
Eğitim sistemi	3.1	3.9
Kayıt ve İzin Hizmetleri	3.0	3.8
Kamu Hizmetleri	3.0	4.1
Ordu	2.9	3.1
Sivil Toplum Örgütleri	2.8	3.5
Dini Kuruluşlar	2.7	3.3

Kaynak: Transparency International, Global Corruption Barometer 2004, s. 18

Kaynak:TIGCB,2004;Aktaran, Durna ve Patoğlu

Yolsuzlukla mücadele amacıyla faaliyet gösteren, uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün (TI) ağırlıklı olarak uluslararası ekonomik ve ticari ilişkilerde alınıp verilen rüşvetleri dikkate alarak hazırlayıp her yıl yayınladığı yolsuzluk algılama endekslerinde (CPI), 10 üzerinden yapılan değerlendirmelerde, AB ülkeleri (15 ülke) 6,6 ile 7,6 arasında, OECD ülkeleri (29 ülke) 6 ile 7,1 arasında, G7 ülkeleri 7,2 ile 7,4 arasında değişen değerlendirmelere

sahipken, Türkiye 3,2 ile 4,10 arasında değişen değerleri ile batılı ülkelerin çok gerisinde kalmakta ve yolsuzluğu bir yaşam biçimi haline getirmiş ülkeler arasında yer almaktadır (Çukurçayır vd,2012). Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün her yıl hazırladığı Yolsuzluk Algılama Endeksi'ne göre ülkemizin her geçen yıl durumu daha da kötüye gidiyor. 1995 yılından bu yana örgüt tarafından incelemeye dahil edilen Türkiye'nin yolsuzluk tablosu aşağıdadır.

Tablo 2: Son 10 Yılda Türkiye'nin Transparency International Algılama Endekslerindeki Yeri

<u>Yıl</u>	<u>Türkiye'nin Derecesi</u>	<u>Endeksteki Ülke Sayısı</u>	<u>Türkiye'nin Sırası</u>
1995	4.10	40	27
1996	3.54	54	33
1997	3.21	52	38
1998	3.4	85	54

1999	3.6	99	54
2000	3.8	90	50
2001	3.6	91	54
2002	3.2	102	64
2003	3.1	133	77

Kaynak:www.saydamlik.org/algilamaendeksi.htm, 09.01.2013

Endekse göre ülkeler yolsuzluk derecelerine göre 0 ile 10 arasında değerler almaktadır. Ülkelerin aldığı puanlar yolsuzluk görelisi olarak az veya çok olmasına göre yolsuzluğun artmasıyla birlikte sıfıra yaklaşmaktadır. Buna göre Türkiye'nin 1995'ten bu yana gerilediği ve yolsuzluk oranının arttığı tablodan da rahatlıkla görülebilmektedir. Tabii bu durum beklentiler aksine gerçekleşmiş ve beraberinde olumsuz sonuçları getirmekten geri kalmamıştır.

Yolsuzluğun maliyeti bakımından TI Yolsuzluk Algılama Endeksi'ni ele almak mümkündür. Uluslararası Para Fonu tarafından yapılan bir araştırmaya göre bir ülkenin 0 ile 10 arasındaki yolsuzluk algılama endeksindeki bir puanlık olumsuz artış (temizlik endeksinde gerileme), kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla'da yüzde 0.3 ile yüzde 1, 8; yatırımların GSMH'ye oranında ise yüzde 1 ile yüzde 2.8 ve yoksulların gelirinde yüzde 2 ile 10 arasında düşüşe neden olmaktadır. Yolsuzluk algılama endeksindeki 1 puanlık artış; kamu eğitim harcamalarının GSMH'ye oranının yüzde 0.7 ile 0, kamu sağlık harcamalarının GSMH'ye oranında ise yüzde 0.6 ile 1.7 arasında azalmaya sebep olmaktadır. Bu 1 puanlık düşüş bebek ölüm oranlarında ise binde 1.1 ile binde 2.7 arasında artışa yol açmaktadır. Buna göre yolsuzluk algılama endeksindeki 1 puanlık kaybın

(0.9 ile 1.7 rakamları dikkate alındığında) Milli Eğitim Bütçesi'ne etkisi 76 trilyon 584 milyar lira, Sağlık Bakanlığı bütçesine etkisi ise 42 trilyon 887 milyar liradır(Şener,2003).

Çalışmamızdaki etik dışı davranışların bireylerin yozlaşmasına yol açması ve bu durumun yerel yönetimleri olumsuz şekilde etkilemesidir. Çalışmamızda verdiğimiz soyut tanımın yanında yozlaşma ile anlatılmak istenen, hizmet sağlanmasında kayırma, siyasallaşma, aracıya başvurma, rüşvet ve kabilecilik gibi etik dışı davranışların görünen yönünün yaygınlık kazanması halidir. Siyasal atamaların yaygınlaşması, siyasal tutum ve davranışların dikkate alınarak hizmet sağlanması, yaygın rüşvet, kayırmacılık niteliğindeki uygulamalar, aracı kullanmanın sıklığı, yönetsel yozlaşmanın en çarpıcı örnekleridir(Özer,2012).

4.1.Siyasal Yolsuzluk

Siyasal yolsuzluk; kamu görevlisi ve yolsuzluktan yararlanan üçüncü şahıslardan oluşan yolsuzluk sürecine demokratik mekanizmalarla seçilmiş siyasetçilerin de dahil olduğu yolsuzluk olarak nitelendirilebilir(Demirel,2003).

Yolsuzluğun siyasal olarak nitelendirebilmesinin temelinde yolsuzluğu yapanların görev ve yetkilerinin sınırları belli kamu görevlisi ile birlikte

siyasetçiler olması yatmaktadır. Bu sebeple yapılan yolsuzluğun siyasal yönetim, siyasa yapma ve karar alma gibi siyasal işlemlere dönük olduğu görülmektedir. Ayrıca siyasal yolsuzluk, yasaların yapım aşamasında gerçekleştiğini şeklinde de özetlenebilir. Örneğin bir milletvekilinin kendisine sağlanan menfaat karşılığında bir yasa taslağını çıkar sağlayanların isteği doğrultusunda etkileme ya da etkilememe davranışı ya da bir de iktidardaki siyasal gücün, kendi yandaşlarının çıkarlarını gözetecek biçimde, gücünü ve yetkisini kullanması siyasal yolsuzluktur (Özsemerci,2002).

Siyasal yolsuzluğun üç ana özelliği vardır. İlki siyasal yolsuzluğun idari yolsuzluktan ayrıldığı noktada bulunur. İdari yolsuzluk bürokratik kurumların bünyesinde veya bunların vatandaşlarla ilişkilerinde siyasi bir otoritenin olmadığı ve işlevsel olarak siyasi bir unsur taşımadığı zaman söz konusu olur. Bu tanımlamadan hareketle idari yolsuzlukların siyasal yolsuzluklardan bağımsız olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ne var ki, siyasal yolsuzluklar mutlaka idari yolsuzluklarla beraber ortaya çıkmaktadır. Yani siyasal yolsuzluklar idari yolsuzlukları da kapsamaktadır. Çünkü idari bir yolsuzluk yapılmadan siyasal yolsuzluğun gerçekleşmesi pek olanaklı olmayacaktır.

Örneğin bir devlet dairesinde bir vatandaşın işi önce görülsün diye bir memura rüşvet vermesi siyasal bir işlev taşımadığı ve siyasi bir otorite barındırmadığı için idari bir yolsuzluktur. Yahut, bir müteahhidin kamu ihalesini alabilmesi için, ihale komisyonundakilere özel menfaat sağlaması idari yolsuzluktur. Ancak aynı müteahhit adına ihale komisyonuna, ya da potansiyel rakiplere baskı yapmak amacıyla, siyasi kadrolar devreye

giriyorlarsa, burada, idari yolsuzluğun yanında, siyasi yolsuzluk da devreye girmektedir (Demirel,2003).

Son olarak siyasal yolsuzluklar kamunun büyük çoğunluğunun vicdanını rahatsız eden ve kamu çıkarını hiçe sayan olaylardır. Türkiye’de siyasal yolsuzlukların en çok gözlemlendiği alanlar Kamu İktisadi Teşebbüsleri, kredi ve teşvikler, kamu ihaleleri ile kent planlama ve imar işleridir.

Yerel yönetimler, belde halkının ortak yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş, dolayısıyla topluma karşı çeşitli sorumlulukları bulunan kamu kurumlarıdır. Bu sorumluluk çerçevesinde yerel yönetimler, kararlarını etik değerlere ve toplumun beklentilerine uygun şekilde almak zorundadırlar. Bu nedenle toplumun yapısını, temel ihtiyaçlarını ve önceliklerini tanımak, en kısa sürede ve istenen düzeyde bunlara cevap vermek, etkin yönetimin bir gereği olmaktadır(Yüksel vd.,2012).

Yerel yönetimlerde etik davranış ilkelerinin benimsenmesi öncelikle çağdaş demokratik ülkelerde kabul edilen etik sisteminin unsurlarının iyi anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Etik, en basit tanımıyla insan ilişkilerinde iyi veya doğru ya da kötü veya yanlış olarak adlandırdığımız değer yargılarını inceler. Günümüzde etik ilkeler mevzuat ve etik davranış kodlarında yazılı hale getirilip, yaptırımlara bağlanılarak sistemleştirilmektedir. Etik düşünme ve davranmanın sadece yasalarla düzenlenemeyeceği düşüncesi göz önünde tutularak, dürüst ve etik değerlere bağlı bir yönetim ortamı sağlayabilmek için kurumların, ahlak kavramına büyük önem veren çok daha yenilikçi, ahlak denetimini esas alan bir yönetim oluşturmaları gerekir(Yaktın,2008).

4.2Yönetmel Yolsuzluk

Yasaların ve hükümet politika ve programlarının kamu bürokrasisi tarafından uygulanmasında ortaya çıkan yolsuzluk yönetmel yolsuzluktur. Uygulama kamu bürokrasisince gerçekleştirildiğinden yönetmel yolsuzluğun taraflarından biri her zaman kamu yöneticileridir. Yine özetleyecek olursak, yönetmel yolsuzluğun yasaların uygulama aşamasında gerçekleşen yolsuzluk olduğu söylenebilir. Yönetmel yolsuzlukta “maddi çıkar içerikli yolsuzluk” ve “dayanışma içerikli yolsuzluk” söz konusudur.

Yolsuzlukların bir kısmı ceza yasalarında veya ceza hükmü içeren özel yasalarda yaptırıma bağlanan eylemler olarak sayılırken, bir kısmı da herhangi bir suç tanımı içinde yer almamaktadır. Türkiye’de doğrudan ceza yaptırımına tabi olan yolsuzluk türleri, rüşvet, irtikâp, zimmet, dolandırıcılık vs. sayılabilir. Dolaylı olarak ise, ceza kanununda veya ceza hükmü içeren diğer kanunlarda suç olarak tanımlanmayan, ancak ihmal veya suiistimal suçlarının kapsamında düşünülebilecek yolsuzluk eylemleri olarak açıklanabilir. Bu yolsuzluk türleri ise şunlardır(Şirin,2006):

Rüşvet: Maddesel kazanca yönelik yolsuzlukların en bilineni rüşvettir. Rüşvet, kamu görevlilerinin kendi çıkarları arttırmak ve karşıdaki grubun çıkarlarına hizmet etmek için para, hediye, ticari kazanç kabul etmeleri olarak tanımlanabilir. Kişilerin rüşvet alma ya da almama eğilimleri rüşvetin kendilerine sağladığı yarara biçtikleri değer ile rüşvet alma sırasında ortaya çıkacak olan maliyetin bedeli arasındaki farka göre değişim göstermektedir. Rüşveti alan veya veren kişinin elde edeceği yarar bu davranışın kendi çıkarlarına ne derece hitap ettiğine göre artacak veya azalacaktır. Rüşvet almanın maliyeti ise bu

davranış sonucu yakalanma riskine göre ortaya çıkabilecek maddi veya manevi zararlara tekabül etmektedir. Rüşvet, yapılması sağlanmak istenilen işlemin ya hızlandırılması ya da yasalara aykırı bir biçimde gerçekleştirilmesi talebi sayesinde hayat bulmaktadır.

Haraç: “İrtikâp” ya da “aktif rüşvet” olarak da geçen haraç olgusunun rüşvetten ayrımını yapmak oldukça zordur. Haracı rüşvetten ayıran nokta talebin kamu görevlisinden gelmesidir. Hizmeti alan taraf, hizmeti sağlayan memur tarafından bu hizmet karşılığı bir bedel ödemeye zorlanır. Aksi takdirde memur normal koşullar altında gerçekleştirilmesi gerekiyor olsa bile bu hizmeti sağlamaz.

Zimmet: Zimmet tek taraflı olmasından ötürü diğer yolsuzluk türlerinden rahatlıkla ayrılabilir. Devlet malının ya da kaynağının kamu çalışanının üzerine geçirilmesine dayanır. Memur yasalara aykırı bir biçimde para ya da mal niteliği taşıyan bir kamu kaynağını kendi özel kullanımına tahsis etmektedir.

Rant Kollama: Rant kollama, “çıkâr ve baskı gruplarının, devlet tarafından suni olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetlerdir(Özsemerci,2002).” Devlet tarafından suni olarak yaratılan bu ekonomik transferlerin çeşitlerine göre monopol kollama, tarife kollama, lisans kollama, kota kollama, teşvik kollama ve sosyal yardım kollama olarak görülmektedir. Rant kollama, “çıkâr ve baskı gruplarının, devlet tarafından suni olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetlerdir. Suni rant, bazı ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından düzenlenmesi veya ekonomik faali-

yetler üzerine sınırlar konulması suretiyle ortaya çıkmaktadır.

Kayırmacılık: Kamu işlemlerini yerine getiren memurun yakınlarını yasalara aykırı bir biçimde ve haksız yere kayırmasıdır. “İltimas” kavramıyla eş anlamlıdır. Kayırmacılık yakınlık kavramından kaynaklanan farklar nedeniyle birkaç çeşidi vardır. Bunlar kimi zaman eş-dost kayırmacılığı(kronizm) veya akraba kayırmacılığı(nepotizm) şeklinde gerçekleşirken, kimi zaman da adam kayırmacılığı diye de tabir edilen ve memurların kendi geleceklerini düşünmeleri sonucu sözü geçer kişileri kayırması ile ortaya çıkan siyasal kayırmacılık (partizanlık) ve hizmet kayırmacılığı olarak da görülmektedir. Adam kayırmacılık, bir kişinin beceri, kabiliyet, başarı ve eğitim düzeyi gibi faktörler dikkate alınmadan yalnızca politikacı ve bürokratlar ile olan akrabalık, arkadaşlık-dostluk ilişkileri esas alınmak suretiyle, kamu görevlisi olarak işbaşına getirilmeleridir. Atamanın akrabalık ilişkilerine dayalı olarak yapılmasına “nepotizm”, arkadaşlık-dostluk ilişkilerine dayalı olarak yapılmasına da “kronizm” adı verilmektedir. Türkçe’de kullanılan “iltimas” kelimesi de esasen bu iki kavramı ifade etmektedir. Halk dilinde nepotizm ve kronizm, adam kayırmacılık ve torpilcilik gibi kavramlarla özdeşleşmiş durumdadır. Eş-dost ilişkilerinden kaynaklanan bu tür yozlaşmayı kimi yazarlar da “kabilecilik” veya “kulüpçülük” olarak tanımlamaktadırlar. Onlara göre kabilecilik, kamu yönetimi birimlerindeki ilişkilerde ya da bu birimlerle toplumsal çevre arasında meydana gelen karşılıklı ilişkilerde, aynı okulda okumuş olmak, aynı yöreden olmak ve aynı siyasal partinin çizgisinde bulunmak gibi özgül ölçülerin ön plana alınması, yönetim çalışmalarını düzenleyen evrensel ilkelerin ise geri

planda bırakılması olayıdır. Günümüzde birçok ülkede kamu görevlilerinin işe alınmalarında liyakat (yeterlik) ve eşitlik ilkeleri yerine, objektif olmayan birtakım ölçütler gözetilerek adam kayırma işlemi yapıldığı bilinmektedir. Adam kayırmacılığın nepotizm ve kronizm dışında diğer bir özel türü de “siyasal kayırmacılık” ve “patronaj”dır. Siyasal partilerin iktidara geldikten sonra, kendilerine destek veren seçmen gruplarına değişik şekillerde ayrıcalıklı işlem yaparak bu kimselere haksız çıkar sağlamalarına “siyasal kayırmacılık” adı verilmektedir. Diğer bir anlatımla, bu tür yozlaşmada siyasal partiler yandaşlarını, seçim dönemlerinde ettikleri yardımlar nedeniyle bir anlamda ödüllendirmektedirler. Siyasal kayırmacılığın, “partizanlık” veya “politik yandaşlık” olarak da ifade edildiği görülmektedir (<http://www.ekitapyayin.com/id/027/ikincibolum1.htm>).

Siyasal kayırmacılık, siyasal partilerin, iktidara geldikten sonra kendilerini desteklemiş olan seçmen gruplarına çeşitli şekillerde ayrıcalıklı davranılarak bu kişilere haksız menfaat sağlamaları olarak tanımlanmaktadır. Partizanlık, merkezi kuruluşlardan ziyade yerel kamu hizmetlerini yürüten kurumlarda yaygındır. İngilizce’de “Patronage” olarak ad bulan siyasal kayırmacılık kavramı, partilerin iktidara geldikten sonra kendilerine yakın buldukları kişileri idari kadrolara atamalarıdır. İdari anlamda yapılan atamalarda “ehliyet ve liyakat” yerine partilere yakınlığı bir ölçü olarak almak ve buna göre atmalarda bulunmak yönetimi partizanlığa götürür. Bunun en uç örneği bir zamanlar Amerika’da uygulama alanı bulan ganimet ya da yağma sistemi olarak ta isimlendirilen “Spoil System” dir. Yağma sisteminde temel anlayış bir siyasal partinin iktidara gelmesi sonucunda, onu destekleyen

yandaşlarının, kamu personel kadrolarına yeterli düzeyleri dikkate alınmaksızın atanmak suretiyle ödüllendirilmeleridir. Siyasallaşmanın ve partizanlığın idari anlamda doğuracağı en olumsuz görünümlerden biriside, yükselmenin en kestirme yolunun ehliyet, liyakat ve başarı yerine siyasal parti ya da kişilerle iyi ilişkilerden geçtiği gibi bir sonucun hâkim düşünce olmasıdır(Şirin,2006).

Patronaj: Siyasal süreç içerisinde siyasal partilerin iktidara geldikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan “üst düzey bürokratları” görevden almaları ve bu görevlere yine siyasal yandaşlık, nepotizm-kronizm gibi faktörler esas alınarak yeni kişiler atamalarına literatürde “patronaj” adı verilmektedir(Özsemerci, 2002). Aşırı partizanlık, özellikle yerel kamu hizmetlerini yürütmekle görevli hizmet birimlerinde çok daha yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Diğer yandan politik süreç içinde yaralan siyasal partilerin, iktidarı ele geçirdikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan üst düzey yöneticilerini görevden almaları ve bu görevlere yine siyasal yandaşlık, ideoloji, gibi faktörlere göre yeni atamalar yapmalarına da “patronaj” denilmektedir. Aşırı patronajlık ve aşırı partizanlık, birçok toplumda yönetsel ve siyasal yozlaşmaların en yaygın olarak uygulanan türlerini oluşturmaktadır.

Oy ticareti: Oy ticareti, yasama faaliyetlerinin yürütüldüğü aşamada ortaya çıkan siyasal bir yozlaşma türüdür. Yasama faaliyetlerini yürüten parlamentoda, siyasal kararların alınmasında, siyasi partilerin, menfaatleri doğrultusunda parlamentoya sundukları kanun tasarısı ve tekliflerini karşılıklı olarak desteklemelerine “oy ticareti” denir. Bu durum karşılıklı oy alışverişi anlamına gelmektedir.

Lobicilik: Lobicilik, çıkar ve baskı gruplarının siyasal karar alma sürecinde, iktidar partilerini, muhalefet partilerini, bürokratları etkileyerek, kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmeleridir. Bu tür faaliyetlerle, kamu sektöründe en uygun kararın alınması engellenmektedir. Lobicilik, çıkar ve baskı gruplarının siyasal karar alma sürecinde, iktidar partilerini, muhalefet partilerini, bürokratları etkileyerek, kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmeleridir.

5. PATRONAJ

Geçmişte ve günümüzde iktidar gücü her zaman kendine en yakın hissettiği ya da aynı görüş ve düşüncede olduğu kişi ve kurumlarla iç içe olmak istemiştir. Bu nedenle de kendi çerçevesi içerisinde aynı düşünce ve beklentiye sahip yandaşlarıyla çalışma imkan ve olanakları yaratmıştır. Kadrolaşmanın en önemli nedenleri arasında iktidarın mevcut kamu kurum ve kuruluşlarında etkinlik sağlaması, kendini güvende hissetmesi ve oluşabilecek sorunlara daha hızlı ve kendisi açısından en doğru kararın çıkmasına yönelik yapılanmadır.

İktidarın beklenti ve yaptığı politikaların uygulanabilmesi, daha sağlam ve kalıcı rant elde etmek adına kadrolaşması, çıkar ilişkilerinin temelinin tesis edilmesi nedeniyle patronaj uygulamalarına başvurması kaçınılmaz bir durumdur.

Yapılan bu uygulamalara yönelik oluşan kadrolaşma nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarının geçmişten günümüze kadar birçok noktada zarar ettiği, olumsuzlukların yaşandığı da bilinen gerçekler arasında yer almaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalara baktığımızda özellikle hukuksal ve ekonomik açıdan yaşanan sorunlar ilk sırada yer almaktadır.

“Geçmişten günümüze kadar siyasi yapılanma içinde olumsuz kavramlar arasında gösterebileceğimiz patronaj uygulamaları nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarının ciddi anlamda yozlaştığı, zarar ettiği ve toplumsal çıkarların göz ardı edildiği gerçeğini unutmamak gerekir” (Pektaş, 2007).

Patronaj kelimesinin Türk Dil Kurumu Türkçe sözlük anlamına baktığımızda ise “Cezaevinden yeni çıkan ya da bırakılan suçlunun toplumsal yaşantı içerisinde kendine yeni bir yer edinmesi, uyum sağlaması ve mevcut şartlar ile kurallara uyması” şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka sözlük tanımında ise gözetim, yönetim anlamında da kullanılan bir kavramdır.

“Adam kayırmacılık nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarının etik kavram değerlerinden uzaklaştığı, toplumsal yozlaşma ve kurumların temel yapılarının bu uygulamalar nedeniyle bozulduğu gözlenen gerçekler arasındadır. Beceri, eğitim, kalite ve nitelik bakımından yoksun olan bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarının başına yetkili olarak tayin edilmesiyle birlikte ortaya çıkan ekonomik zarar boyutları oldukça ciddi durumdadır. Son 20 yıl içerisinde gerçekleşen iktidar kargaşası nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti ekonomisi ciddi anlamda zarara uğramış ve büyük boyutlarda kayıplara neden olan yönetim sorunları ortaya çıkmıştır” (İGİAD, 2008: 1-44).

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşıldığı gibi patronaj uygulamaları nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarının başta ekonomik olmak üzere etik anlamda da yozlaşmanın paralelinde ciddi zarar ettiği belirtilmektedir. Patronaj uygulamalarıyla birlikte etik ahlaki değerlerin yok edildiği, toplum menfaatlerinin göz ardı edilerek halkın imkan ve olanaklarının sömürüldüğü gözlenmektedir.

“Patronaj uygulamaları kurumların siyasi iktidarın kendi ürettikleri politikaları uygulayabilmek için kabiliyet gayretiyle kendi yandaşlarının kamu kurum ve kuruluşlarının başına yönetici olarak getirilmesidir. Bu durum kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi, beceri, içtihat ve en önemlisi hukuki değerleri göz ardı edilmek üzere yok edilmesine imkan ve olanak sağlanmasıdır” (Aktan, a.g.e.)

Patronaj kavramının temelinde iktidarın kendi istek ve emellerinin hukuka uygun olmadığı durumlarda bertaraf edilerek kendi çıkar ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin yapılan uygulamalar olduğu görülmektedir.

Her iktidar kendisi için en uygun politik uygulamaları tercih eder. Bu uygulamaların hayata geçirilmesi ve toplumsal alanda uygulanabilmesi için kendi taraftarları ile aynı düşünceye sahip yandaşlarının kamusal kurumların başına getirilmesidir. Etkili siyaset ancak kendi egemenliği altında bulunan kurumların imkan ve olanaklarıyla sağlanabilir. Bu nedenle mevcut kamu kurumlarının sevk ve idaresinin kendi taraftar ile yandaşları tarafından idare edilmesi ancak patronaj uygulamaları ile gerçekleştirilmektedir.

Siyasi iktidar kanadında her zaman endişe mevcuttur. Endişenin temelinde ise genellikle yanlış yapma ihtimalinin olabilmesidir. Yapılacak yanlışlıklar her zaman iktidarın egemenliğine gölge düşüreceğinden, oluşan ya da oluşabilecek sorunların hızlı ve etkili şekilde yok edilmesi ya da iyileştirilmesi gerekir. Burada yerel yönetimlerin etkinliği oldukça önemlidir. Çünkü toplum bireyleriyle sosyo-demografik açıdan en iç içe olan kurumlar yerel yönetimlerdir.

Yapılan çalışma ve literatür kaynaklarına bakıldığında patronaj kavramının iki yüzünün olduğu görülmektedir. Birinci yüzünün daha makul gerekçeler ile siyasi iktidarın politikalarının uygulanmasına yönelik yaptığı çalışmalardır. İkinci yüzü ise tamamen rant elde etmek, kamu kurumlarının imkan ve olanaklarını kendi çıkar ve menfaatleri için kullanmaktır.

Genel olarak bakıldığında patronaj uygulamaları siyasi iktidarın kabiliyet ve becerilerini uygulamak adına daha rahat hareket etmesine yönelik çalışmalar olarak görülse de aslında bunun tam tersi kendi şahsi veya hizip çıkarlarının korunmasına ilişkin yapılan çalışmaları desteklemektedir.

Tarihi geçmişe baktığımızda her zaman iktidar kuvveti ya da siyasi partiler yönetim kademesinde söz sahibi olabilmek adına birçok alanda çapa sarf etmiştir. Kamusal yönetim ise kendi içinde anlaşıldığı gibi kamu alanlarına ait kurum ve kuruluşların yönetilmesidir. Bir siyasi partinin ya da iktidar kanadının daha etkin hareket edebilmesi, kendi çıkar ve menfaatlerini koruyabilmesi için bu kamu kurum ve kuruluşlarının sevk ile idaresinin kendisi tarafından yönetilmesiyle sağlanabilir. Bu nedenle patronaj uygulamaları siyasi iktidarın en önemli temelidir. Çünkü her siyasi iktidar kendi yandaş ve paydaşlarıyla daha etkili bir siyaset ve uygulama yapabilir. Karşıt görüşe sahip yönetim kademesi ile istediği sevk ve idareyi gerçekleştiremez. En önemlisi ise kendi çıkar ve menfaatlerini istediği gibi kullanamaz. Bu durumda patronaj uygulamasındaki asıl gaye amaç kendi çıkar ve emellerinin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalardır. Bu tanımları daha ileriye taşımak istediğimizde; kamu kurumlarının asıl kurulma ya da yapılandırılmasındaki amaç toplumsal

ihtiyaçların toplum yarar ve çıkarlarına hizmet etmesi amacıyla kurulmuş olmasıdır. Toplumun ortak ihtiyaçları hukuki çerçeve içerisinde bu kamu kurum ve kuruluşları tarafından karşılanır.

Toplum menfaatine yönelik politikaların üretilmesi, üretilen politikaların yine toplum menfaatleri için kullanılması ancak etkin çalışan bir yönetimle sağlanabilir. Yetki ve sorumluluklar üretilen politikaların uygulanma birliğinin şeklini belirleyen en önemli faktörlerden birisidir. Siyasi iktidar ise bu kurumların ürettiği hizmet ve materyallerin topluma iletilmesinde kamu kurum ve kuruluşlarının yetki ve sorumluluklarını kullanır. Kullanılan imkânlar siyasi otorite ve iktidarın başarısını ya da başarısızlığını en güzel gösteren durumdur.

İktidar olan bir siyasi parti anayasanın kendisine tanıdığı haklar çerçevesi içerisinde kendi politikalarını uygular. Fakat ürettiği politikaları etkin ve stratejik olarak halka yansıtabilmesi için öncelikli olarak kanuni çerçevede kamu kurumlarının yönetimine kendi taraftarı olan bireyleri yönetici olarak konumlandırır. Konumlandırılan yöneticiler ise siyasi iktidarın istek, talep, öneri, hizmet ve diğer her türlü uygulamasını kendi çıkar ve menfaatleri ön planda tutulmak koşulu ile halka iletilir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar ve uygulamalara bakıldığında ise hiçbir siyasi iktidarın toplumsal menfaat ve çıkarları ön planda tuttuğunu göstermemektedir. Yapılan araştırma ve çalışmalara bakıldığında da durum bunu desteklemektedir. Her siyasi iktidar kendi çıkar ve menfaatlerini toplum menfaat ve çıkarlarının önünde tutmuş, birçok kamu kuruluşunun zarar etmesine neden olmuştur.

“Siyasal süreç içerisinde siyasal partilerin iktidara geldikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında

çalışan “üst düzey bürokratları” görevden almaları ve bu görevlere yine siyasal yandaşlık, ideoloji, akraba, eş-dost kayırmacılığı gibi faktörler esas alınarak yeni kimseler atamaları yaygın bir durum arz edebilmektedir. Aşırı patronaj, bazı bakanların çeşitli görevlere atama yapılması, danışman istihdam edilmesi vb. konularda sınırsız bir yetki ve güce sahip olması anlamına gelmektedir. Aşırı partizanlık ve aşırı patronajlık pek çok toplumda siyasal yozlaşmanın en yaygın türlerinden birini oluşturmaktadır. Bu sistemde, her seçim sonucu, memurlar yerlerini, seçimi kazanan siyasal partinin memurlarına bırakmaktadır. “Ganimet Sistemi” olarak adlandırılabilir bu sistemde, memuriyet siyasal iktidarın siyasal yandaşlarına dağıttığı bir ganimet olarak düşünülmektedir”(Güntürk,2008).

Türkiye’de patronaj ilişkileri, “*merkez- çevre ilişkileri*” çerçevesinde ele alınabilir. Türk siyasal hayatında klientelistik ilişkiler 1950 sonrasında yaygınlaşmıştır. 1950’ye kadar toplumu dönüştürme, modernleştirme anlayışı çerçevesinde devlet örgütünün tümüne seçkinci, bürokratik bir dünya görüşü hakim olmuş ve siyasal katılma yolları kapalı tutulmuştur. Diğer bir ifadeyle “1950’ye kadar, profesyonel kamu görevlilerinin oluşturduğu bir tür kapalı kurum mevcut olmuştur; bunların politikacı sıfatlarıyla yaptıkları kanunları, meslektaşları bürokrat sıfatıyla uygulamışlardır.” (Arıkboğa,1998).

6.YEREL PATRONAJ

Yerel yönetimler, bir ülkenin kamu yönetimi yapısı içinde önemli bir yeri teşkil etmektedir. Federal ya da üniter yapıya sahip olmasına bakılmaksızın her ülke yönetim yapısı içinde yerel yönetimlere yer vermektedir. Ancak her

ülkede yerel yönetim birimleri farklı şekillerde ve birimlerde örgütlenmektedir. Türkiye’de yerel yönetimler il özel idaresi, belediyeler ve köyler olarak üçlü bir yapıya sahiptir(Akyıldız,2012).

Yerel yönetimler, demokrasi açısından önemli olduğu kadar, yerel hizmetlerde verimliliği ve etkinliği sağlamada da vazgeçilmez kurumlardır. Kamu yönetiminde halkla en yakın ilişki içerisinde olan birim yerel yönetimlerdir. Yerel ekonomik yapılanmaları ile de farklılaşma çabaları gözlenen yerel yönetimler, son yıllarda halka sundukları hizmetlerde iyileştirme sağlayabilmek için stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. Yerel yönetim hizmetlerinde en önemli noktalardan biri, bu hizmetlerin yerine getirilmesinde vatandaşların memnuniyetinin ne derece sağlanabildiğinin ölçülebilmesi ve düzeltici-önleyici faaliyetler geliştirilerek, vatandaş odaklı bir hizmet sunumu gerçekleştirilebilmesidir(Kurgun vd.2008).

Yerel yönetimlerin özerkliği, yasalarla belirlenen sınırlar içerisinde yerel nitelikli işleri, kendi sorumlulukları altında ve kendi organları eliyle yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânıdır. Yerel yönetimler, kararlarını etik değerlere ve toplumun beklentilerine uygun şekilde almak zorundadırlar. Bu nedenle toplumun yapısını, temel ihtiyaçlarını ve önceliklerini tanımak, en kısa sürede ve istenen düzeyde bunlara cevap vermek, etkin yönetimin bir gereğidir(Başaran).

Patronaj ilişkileri, hem merkezi yönetim düzeyinde hem de yerel yönetimler düzeyinde kaynakların verimsiz kullanılmasına ve israfa yol açmakta, devletin başarısızlığına neden olmaktadır. Patronaj nedeniyle iktidar sahipleri kaynakları gerektiği gibi kullanmak yerine siyasi

yandaşlarına avantaj sağlamak, onları memnun ederek gelecek seçim döneminde tekrar oy alabilmek amacıyla kullanılmaktadır(Memişoğlu ve Durgun). İtalya’da iller belediye ve bölgelerin giderek güçlenmesi karşısında önemini yitirmiştir. Ancak, siyasi patronaj sistemi içindeki rolünü devam ettirmektedir. İller idari olarak işlevlerini yitirmelerine karşın sayıları giderek artmaktadır. Örneğin 1997’de sayıları 101 olan il sayısı 2006’da 110’a ulaşmıştır(Toksöz vd,2009).

Patronaj, özellikle merkezi yönetim düzeyinde ve özellikle üst düzey bürokraside yaygın olarak görülen bir siyasal hastalıktır. Yerel yönetimlerde ise partizanlık, nepotizm, kronizm, hemşehricilik ve saire yozlaşmalar çok daha yaygındır. Özellikle büyük şehir belediyelerinde kentleşmenin beraberinde getirdiği rantlar dolayısıyla rant kollama adı verilen siyasal yozlaşma türü ortaya çıkmaktadır(Aktan).

Yerel patronaj ilişkilerinde siyasi partiler çok önemli bir role sahiptirler. Siyasi partilerin yerel siyasette başrol oynama istek ve beklentisinde olmalarına rağmen her zaman bu gerçekleşmeyebilmektedir. Merkezi ve yerel düzeyde siyasal iktidar mücadelesi veren siyasi partilerin birçok konu gibi kentleşme, yerleşme, çevre, konut, kent yönetimi ve belediyeçilik konularında görüşleri vardır. Yerel seçmenin siyasal desteğini almak suretiyle belediyelerde iktidarı elde ettiklerinde ise, yerel politikaları kendi siyasal görüşleri doğrultusunda belirlemektedirler. Partinin gösterdiği aday belediye başkanı olunca kendi görüşlerini gerçekleştirecek veya partide söz sahibi olan kişilerin yakınlarını belediye kadrolarına alma çabaları içerisinde olacaktadırlar(Başaran). Yerel yönetimlerde patronajın toplumun kenarında

tutulmakta olan kesimleri merkeze taşıyan bir etkisi de vardır ve bu göz ardı edilmemelidir. Hemşehri öbekleri üzerinden yürütülen belediye başkanı ve üst yönetim patronajı vasıtasıyla merkez çevre dengesizliğinin bir miktar yumuşatılması mümkün olmaktadır. Fakat, yine de patronajsız siyaset en iyi siyaset, patronajsız kurum en iyi kurumdur. Tabii ki, patronaja ihtiyaç duymayan bir toplum da en iyi toplumdur(Şen).

Daha çok az gelişmiş ülkelerde karşımıza çıkan, oy kaygısıyla siyasal partilerden cevap bulabilen, dolayısıyla karşılıklı olarak birbirini besleyen bir sürece dönüşen patronaj ilişkileri de bir siyasal katılmadır. ‘Klientelistik ilişkiler’, ‘patron müşteri yaklaşması’, kollamacılık- kayırmacılık gibi kavramlarla Türkçe literatürde kullanılan patronaj, hızlı sosyo- ekonomik değişimin yaşandığı geçiş toplumlarında, geleneksel otorite kalıplarının zayıfladığı fakat modern otorite kalıplarının tümüyle yerleşmediği durumlarda ortaya çıkar. Kollamacılık modernite öncesindeki toplumsal ilişki kalıplarının modern ya da modernleşen toplumlar içindeki devamı olarak görülür. “Siyasi güç toplamak, yandaş ve oy arttırmak için siyasette kollama yapmak, siyaseti yakınları için çıkar sağlama amacıyla kullanmak modern siyasal yapıların dayandığı eşitlik, liyakat gibi temel ilkelere ters düşen bir görünüş içindedir... Bu tür ilişkilerin modern yapıların olgunlaşması ile yok olacağı varsayılır.” Patronajın özünü kamu görevlilerinin hizmet üretme, yatırım kararları alma, kredi kullandırma gibi konularda belirli kişi ve grupları kollaması oluşturur. Bu sistemde kollanan kişiler de yine kişisel çıkarlarını gerçekleştirmek için kişisel ilişkilere başvurmaktalardır(Arıkboğa,1998).

Çakkoğlu(2000) çalışmasında 0 ila 10 arasında bir skala kullanmıştır. 0 puan tamamen kayırmacılık yapıldığını, 10 puan işe hiç kayırmacılık yapılmadığını göstermektedir. Altı soru yerel yönetimlerin değerlendirilmesi için yöneltilmiştir. Eu çerçevede, yerel yönetimlerin, (a) imar uygulamasında kişilere ne derecede eşit muamele yaptıkları, (b) şehrin çöplerini toplarken şehrin mahallelerine ne derece eşit bir uygulamada buldukları, (c) zabıta hizmeti sunarken işyerlerine

ne derece eşit bir muamelede buldukları, (d) itfaiye hizmeti verirken şehrin mahallelerine ne derece eşit bir hizmet götürdükleri, (e) park ve bahçe hizmeti verirken şehrin mahallelerine ne derece eşit davrandıkları ve (f) kaldırım taşı döşeme gibi projeleri ihale ile bir şirkete inşaaı için verirken bu şirketi seçme aşamasında bazı şirketleri siyasi veya maddi çıkar karşılığında kayırıp kayırmadıkları sorulmuştur. Sorular ve verilen cevapların ortalaması aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3: Yerel Patronaj

	Ortalama
Sizce belediyeler imar uygulamasında kişilere ne derecede eşit muamele yapıyor?	3.5
Sizce belediyeler şehrin çöplerini toplarken şehrin mahallelerine ne derece eşit bir uygulama yapıyor?	5.8
Sizce belediyeler zabıta hizmeti sunarken işyerlerine ne derece eşit bir muamele yapıyor?	4.4
Sizce belediyeler itfaiye hizmeti verirken, şehrin mahallelerine ne derece eşit bir hizmet götürüyor?	6.7
Sizce belediyeler park ve bahçe hizmeti verirken, şehrin mahallelerine ne derece eşit bir uygulama yapıyor?	4.8
Sizce belediyeler kaldırım taşı döşeme gibi projeleri ihale ile bir şirkete inşaaı için verirken, bu şirketi seçme aşamasında bazı şirketleri siyasi veya maddi çıkar karşılığında kayırıyor mu?	3.7

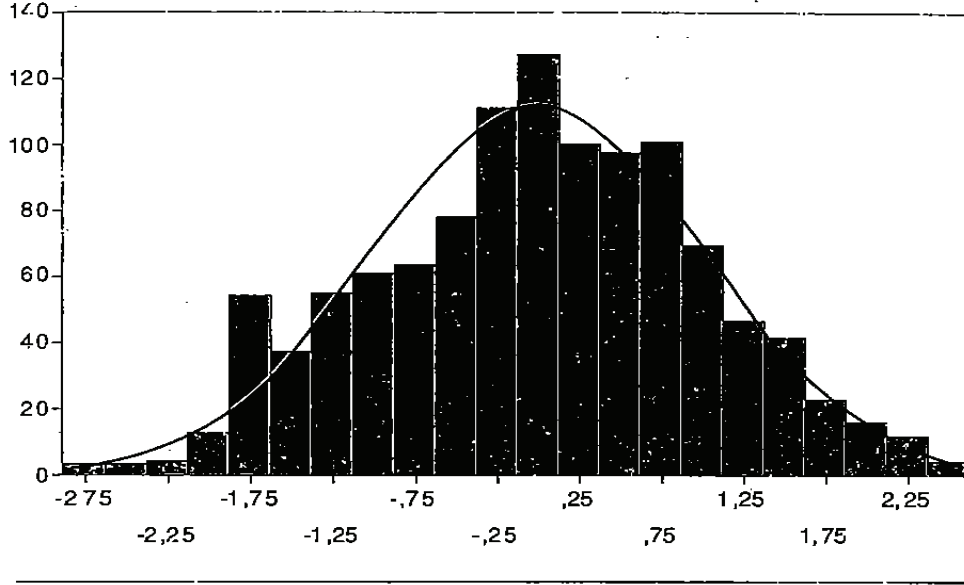
Kaynak: (Çakkoğlu,2000).

İkinci boyutta belediyelerin değişik uygulamalarında var olan kayırmacılığın değerlendirilmeleri yer almaktadır. Bu boyutta en etkili görülen iki değerlendirme çöp toplama ile park ve bahçe

hizmetleridir. Bu iki konudaki değerlendirme nodan belediyelerin almış oldukları en düşük ortalama değerlendirme değildir. Çöp toplamada 10 üzerinden 5,8, park ve bahçe hizmetlerinde ise

4,8 ile kayırmacılıkta ortalama değerlendirmeye yalan puanlar gözlenmektedir. Yine bu boyutta en az etkili olan imar ve ihale uygulamalarına ait olan

değerlendirme de sırasıyla ortalama 10 üzerinden 3,5 ve 3,7 ile belediyelerin faaliyet alanlarında en kötü değerlendirmeyi almıştır(Çakkoğlu,2000).

Şekil 1: Belediyelerde Patronaj

Kaynak: (Çakkoğlu,2000).

Görülmektedir ki, belediyelere ait değerlendirmelerde göze çarpan, belediyeleri negatif olarak değerlendirenlerle pozitif olarak değerlendirenlerin simetriğe yalan ve ne eşit ne kayırmacı anlamına gelen orta sıfır noktası etrafında dağılımıdır(Çakkoğlu,2000).

Nitekim TESEV tarafından yapılan “Türkiye’de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform” araştırmasına göre halkın merkezi yönetimden memnuniyet düzeyi 2000 yılına göre 2004 yılında 2,8’den 5,8’e; yerel yönetimlerden memnuniyet oranı ise, aynı yıllar itibariyle 5,1’den 5,3’e yükselmiştir(Özel vd.,2009).

Yapılan çalışmada, merkezi ve yerel yönetimlerin birtakım alanlarda ne denli patronaj ilişkisi içinde

olduklarına dair algıları sorulduğunda, ortaya çıkan manzara, genel olarak, merkezi yönetimde yaşanan patronajın 2004 yılına göre hafifçe artmış, yerel yönetimde ise hafifçe azalmış olduğu yönündedir. Ancak, her iki durumda da, patronaj ağlarının etkinliğinin yüksek olduğu yönündeki algı devam etmektedir. Ayrıca, kamu kurumlarında işe girmek isteyenlerin ne şekilde değerlendirildiklerine dair soruya verilen cevaplar da, patronajın yaygınlığı yönündeki değerlendirmeyi destekler durumdadır: Cevap verenlerin %37’sinin devlet sektöründeki ve %32’sinin de belediyelerdeki işe alımlarda torpil ve kayırmanın en geçerli yol olduğunu düşünmesi söz konusudur(Adaman vd,2009).

Kamuoyu çalışmalarında da “rüşvet” konusu ayrıntılarıyla pek incelenmemiş bir konudur. El-

bette bunun başlıca nedeni bu konudaki davranış, tecrübe ve hatta tutumların ölçümünün çok zor olmasıdır. Ancak, kısıtlı da olsa elinizdeki birkaç araştırma kamuoyu nezdinde Türkiye'nin en önemli sorunları arasında rüşvetin yeri konusunda ipuçları vermektedir.

SONUÇ

Yerel nitelikli kamu hizmetlerinin sunumunda hizmetlerden yararlananların memnuniyetini artırmak, hukuka uygunluğu, etkinliği ve verimliliği sağlamak için vatandaş taleplerini temel alan bir anlayışı yönetime hakim kılmak gerekmektedir. Sonuca, yani çıktılara odaklanan bir yönetimde hesap verebilirliği, açıklığı, saydamlığı, katılımı, öngörülebilirliği kapsayan mekanizmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yeni yapı yerel yönetimlerde görülen yolsuzluklar konusunda önleyici bir etken olacaktır. Yolsuzluklar karşısında sonradan denetimi ve cezalandırmayı esas alan anlayıştan beklenen sonuçların alınamaması, bu yapıya geçmeyi zorunlu kılmaktadır.

Ülkemiz açısından düşündüğümüzde, gerek merkezi yönetim gerekse de yerel yönetimlerde görülen yozlaşmanın kapsamını ve boyutunu iyi analiz edebilmek için son on yılda gerçekleşen ve toplumda büyük tepki çeken olaylara bakmak yeterli olacaktır. Özellikle bu dönemde bürokraside görülen partizanlıklar, arpalık şeklinde değerlendirilen kurumların oluşması, literatürde patronaj olarak adlandırılan, ehliyetsiz kişilerin kamu kurumlarında istihdamı, siyasal iktidarların icraatlarını açıklık ve şeffaflık içerisinde sürdürmemeleri, baskı ve çıkar gruplarının bürokrasi ve siyasiler üzerindeki etkinlikleri, iktidarın kişiselleşmesi, somut olarak ortaya çıkarılan rüşvet ve yolsuzluk skandalları, özellikle yerel

yönetimlerde görülen yönetimde kişisellik ve bunun sonucu yandaşları kayırma, özelleştirme ve hizmet satın alma sürecinde görülen usulsüzlükler yozlaşmanın kapsamı ve boyutunu rahatlıkla gözler önüne sermektedir.

Özellikle yerel yönetimlerde yönetim sisteminde görülen yozlaşmanın kapsam ve boyutu, bu durumun ekonomik etkileri belirlendiğinde de çok açık bir şekilde karşımıza çıkacaktır. Her şeyden önce yozlaşma ile önemli gelir kaynaklarına ihtiyaç duyan yerel yönetimlerde mevcut ve oldukça da az olan ekonomik kaynaklar israf edilmektedir. İller Bankası aracılığı ile yerel yönetimlere tahsis edilen kamu kaynakları kötü kullanılmakta ve dağıtılmaktadır. Baskı ve çıkar gruplarının devletten ekonomik transfer elde etme çabaları, milli ekonomideki optimum kaynak dağılımını bozmaktadır. Bu durum doğal olarak merkezden yerel yönetimlere olan kaynak transferlerinde yanı kamu harcamalarında belirgin artışlara yol açmaktadır. Böylelikle tüm vatandaşların üzerindeki vergi yükü de artmış olmaktadır. Ayrıca yozlaşma sonucunda dar bir kesim gelirini artırırken, vergi yükünün artması ile tüm toplum cezalandırılmış olmaktadır.

Yerel yönetimlerde etik dışı davranışların soyut özelliğinden dolayı yol açtıkları sorunların çözümü de oldukça zor olmaktadır. Temelde sorun insan faktöründen kaynaklandığı için, bu alanda getirilecek çözümlerin çok boyutlu ve olabileceklere göre düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü, özellikle ülkemiz açısından düşünüldüğünde bu alanda alınan tedbirler, çok çabuk çözülmüş, bu duruma karşı da tedbir alınmadığı için, bu alanda sorunlar yıllardır birikerek bugünkü haline ulaşmıştır. Yerel yönetimlerde etik dışı davranışların

önüne geçebilmek için, bu çalışma kapsamında değerlendirmeye aldığımız alan sorunun hukuksal yönüdür. Çünkü etik dışı davranışların toplumsal kökleri, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda alınacak tedbirlerle açığa çıkartılabilir ve bunların olumsuz sonuçlarına yönelik gerekli tedbirler alınabilir.

Yönetimin iyi, etkin ve verimli çalışması için, genellikle çalışanların seçiminde, bilgi, uzmanlık ve liyakat özelliklerinin ön plana çıktığı bir yaklaşımla hareket edildiği görülmektedir. Oysa yönetim, çağımızda sadece teknik ve siyasal bir olgu olmayıp, aynı zamanda etik olarak işleyiş özelliğine sahiptir. Çünkü etik kavramı, en üstün ve kutsal değerler olan ahlak, hukuk ve dini değerleri temel alan belirleyici bir olgu olup, bu özelliği ile de kişinin davranışlarına temel teşkil eden değerlerin tümüdür. Bu değerlerin unsurları ise; görev ve sorumluluk, vicdan ve iyi niyet, iyilik ve doğruluk, sevgi, onur ve kamu yararı olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte çalışanların eylem ve işlemlerine yön veren mesleki ve yönetsel etik aynı zamanda verimlilik ve etkinlik için de gerekli olmaktadır.

Yerel siyasette patronaj etkisi vardır ve çok güçlüdür. Bu, siyasetin doğasından kaynaklanmaktadır. Bir yerde siyasal patronaj varsa, orada, ona ihtiyaç olduğu gibi bir meşrulaştırmaya gitmemek şartıyla, bunun sebepleri iyice irdelenmek zorundadır. Siyasal patronaj genel olarak olumsuz görülür. Gerçekten de, yerel siyasetteki patronaj etkisi kurumlarda kaynak israfına, verimsizliğe sebep olmaktadır. Zaten, patronajın kendisi bizzat bir usulsüzlük ve bir nevi yolsuzluktur. Ancak, özellikle bizim gibi toplumlarda salt kötü olarak alınmamalıdır.

KAYNAKLAR

- ADAMAN, F.A., ÇARKOĞLU, Ş., (2009).** Hanehalkı Gözünden Kamu Hizmetleri Ve Yolsuzluk, Tepav Yayınları, No: 43, Ekim
- AKTAN, C.C., (2001).** Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Yayınları, ss.1-19
- AKYILDIZ, F., (2012).** Belediye Hizmetleri Ve Vatandaş Memnuniyeti: Uşak Belediyesi Örneği, Journal Of Yasar University, 26(7) 4415 - 4436
- ARIKBOĞA, E., (1998).** Yerel Yönetimler, Katılım Ve Mahalle Muhtarlığı, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- AYDIN, İ., (2013).** Kamuda Etik. http://www.tbmm.gov.tr/etikik_omisyonu/belgeler/makaleikam_udaetik-inayetaaydin.pdf, Erişim Tarihi:15.03.2013
- BAŞARAN, İ., (2001).** Yerel Patronaj ve Network (Ağ) İlişkileri, Yerel Siyaset Dergisi
- BAŞARAN, İ.E., (1992).** Yönetimde İnsan İlişkileri, Ankara: Gül Yayınevi, s.105.
- BAYDAR, T., (2005).** Baydar, Tülay, “Yönetim Etiğine Genel Bir Bakış”, Türk İdare Dergisi, 2005/ 449, Aralık
- ÇAKKOĞLU, F., (2000).** Adaman Ah, Türkiye’de Yerel Ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri Ve Reform, Devlet Reformu, İstanbul.

ÇEVİKBAŞ, R., (2006). Yönetimde Etik Ve Yozlaşma, İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 20, Nisan, Sayı: 1

ÇUKURÇAYIR, M., AKİF, M., ÖZER, K.T., (2012). Yerel Yönetimlerde Yolsuzlukla Mücadelede Yönetişim İlke Ve Uygulamaları, Sayıştay Dergisi, Sayı:86/ Temmuz – Eylül

DEMİREL, T., (2013). “Türkiye’de Siyasal Yolsuzluk Olgusu”, http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsaiy20/2003_.htm, Erişim Tarihi: 15.03.2013

DURNA, M., PATOĞLU, A., Türkiye Yolsuzluk Raporu, Milletvekillerini Ve Seçilmişleri İzleme Komiteleri/Derneği(Tümikom)

DAVUT, D., (2005). “Siyaset Ve Ahlak, Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu”. 2. Siyasette Ve Yönetimde Etik Sempozyumu. s.18-25.

EKEN, M., (1994). “ Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği Ve Açıklık İhtiyacı ‘, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 27, Sayı 2, s.26- 39.

GÜNTÜRKÜN, O., (2013). Siyasal Yozlaşma. www.airkule.com, 20 08, Erişim Tarihi: 15.03.2013

KESİN, E., (2005). ‘Bir Etik Davranış İlkesi Olarak Hesap Verebilirlik; Hesap Verme Sorumluluğu’, 2. Siyasette Ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi, s.269- 270.

KÖPRÜ, B., (2007). Türk Kamu Yönetiminde Etik Değerlerden Sapma Ve Yönetimsel Yozlaşma, Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mater Tezi. Ankara.

KURGUN, A., ÖZDEMİR, A., KURGUN, H., BAKICI, Z., (2008). Belediyelerde Hizmet

Yeterliliğinin Ve Hizmet Kalitesinin Artırılmasını Etkileyen Faktörlerin Analizi: İzmir Karşıyaka Belediyesinde Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:10, Sayı:2

KUZU, B., (1987). Anayasa Hukukumuzda Yürütme Organının Düzenleyici İşlem Yapma Yetkisi Ve Güçlendirilmesi Eğilimi. İstanbul: Filiz Kitabevi

İĞİAD, (2008). İş Ahlakı Sempozyumu. 31 Mayıs 2008 Cumartesi İTO Meclis Salonu. İstanbul.

MEMİŞOĞLU, D., DURGUN, A., Devlet Başarısızlığına Yol Açan Etkenlerden Biri Olarak Patronaj İlişkileri, Yerel Siyaset Dergisi

OECD (2000). Devlet Ve Birey Arasındaki Güven İlişkisi, Oecd Ülkelerinde Alınan Etik Altyapı Önlemleri

ÖZEL, M., EREN, V., İNAL, E.M., (2009). Yerel Siyaset Ve Yerel Halkın Belediye Hizmetlerine Bakışı: Yerel Hizmetlerden Memnuniyet Düzeyi Üzerine Bir Araştırma, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi 1/1, s.33-50

ÖZER, M.A., (2013). Yerel Yönetimlerde Etik Dışı Davranışlar, <http://www.kentakademisi.com> /yerel-yonetimlerde-etik-disi-davranislar/16575/#iedn15, Erişim Tarihi: 15.03.2013

ÖZMEN, A., (2008). Kamu Yönetiminde Etik Davranışlar: Kocaeli Tapu Sicil Müdürlüklerinde Bir Uygulama, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Haziran

ÖZSEMERÇİ, K., (2002). “Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları Ve Çözüm Önerileri”. s.21

PEKTAŞ, E.K., (2013). Büyük Kent Belediyelerinin Eğitim Ve Kültür Hizmetlerine Siyasal Parti İdeolojilerinin Yansıması. http://www.ekitapyayin.com/id_/027,Erişim Tarihi:15.03.2013

ROBERTSON, K.G., (1982). Public Secrets-A Study In The Development Of Government Secrecy-. New York: St. Martin’s Press. pp.1-9

ŞEN, M., Bir Ahlaki Sorun Ve Toplumsal Gerçeklik Olarak Siyasal Patronaj, Yerel Siyaset Dergisi

ŞENER, N., (2003). “Ya Kurtulacağız Ya Da Yolsuzluk Hepimizi Yutacak”, Aralık www.tusiad.org/yayin/gorus/57_/7.pdf,Erişim Tarihi:15.03.2013

TOKSÖZ, F., ÖZGÜR, A.E., ve diğ., (2009). Yerel Yönetim Sistemleri, Tesev Yayınları, Ağustos

TOLLISON, R., (1982). “Rent Seeking: A Survey”. Kyklos, Vol 35. s.575-576.

YATKIN, A., (2008). Etik Düşünce Ve Davranışın Yerel Yönetimlerde Hizmet Verimliliğinin

Arttırılmasında Rolü Ve Önemi (Elazığ Belediyesi Örnek Alan Araştırması). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 18.Sayı: 1 Ss.211-231, Elâzığ.

YÜKSEL, F., BOZKURT, G., GÜVEN, A., (2013). Yerel Yönetimlerde Etik Çerçevesinde Sosyal Sorumluluk Bilinci: Tokat Uygulaması. http://www.etiksempozyumu.sakarya.edu.tr/etik/3.2/2gamze_%20bozkurt.pdf,Erişim Tarihi:15.03.2013

İNTERNET ERİŞİM ADRESLERİ

http://www.ekitapyayin.com/id/027/iki_mcboluml.htm,Erişim Tarihi:15.03.2013